תורה אור

הטל "פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל: "במים"=כלל "בימים ובנחלים"=פרט "במים"=חזר וכלל-כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מים נובעים אף כל מים נובעים מאי רבי? חריצין ונעיצין לאיסורא, ומאי מיעט בורות שיחין ומערות להתירא ואימא מה הפרט מפורש מים גדלין על גבי קרקע אף כל מים גדלין על גבי קרקע ומאי רבי אפי' בורות שיחין ומערות לאיסורא ומאי מיעט ,מיעט כלים? אם כן "תאכלו" מאי אהני ליה.*דבי ר' ישמעאל תנא במים במים שתי פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט: "במים"=ריבה "בימים ובנחלים"=מיעט "במים"=חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי? "חריצין ונעיצין לאיסורא ומאי מיעט בורות שיחין ומערות להתירא אימא מאי ריבה-בורות שיחין ומערות לאיסורא ומאי מיעט מיעט כלים? א"כ "תאכלו" מאי אהני ליה, ואיפוך אנא? כדתני מתתיה-דתני מתתיה בר יהודה מאי ראית לרבות בורות שיחין ומערות-להתירא ולהוציא חריצין ונעיצין לאיסורא? מרבה אני בורות שיחין ומערות שהן עצורים ככלים ומוציא אני חריצין ונעיצין שאין עצורין בכלים. הי סתום והי מפורש פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לו=מפורש ואין לו=סתום וחד אמר אין לו מפורש ויש לו סתום מאי טעמא דמאן דאמר יש לו מפורש? אמר לך מיניה הוא דקא משתרו כלים מאי טעמא דמאן דאמר אין לו מפורש, דהאי הוא דקמוכח אהאיך דאי מהאיך הוה אמינא בכלים אע"ג דאית ליה נמי לא תיכול. אמר רב הונא "לא לשפי איניש שיכרא בצבייתא באורתא דילמא פריש לעיל מצבייתא והדר נפיל לכסא והוי עובר משום °שרץ השורץ על הארץ". אי הכי במנא נמי דלמא פריש לדפנא דמנא והדר נפיל למנא? התם "היינו רביתיה, ומנא תימרא? דתניא מנין לרבות בורות שיחין ומערות ששותה ושותה מהן ואינו נמנע ת"ל °תאכלו מכל אשר במים וליחוש דלמא פריש לדפנא והדר נפיל, אלא היינו רביתיה ה"נ היינו רביתיה, אמר ליה רב חסדא לרב הונא תניא דמסייע לך "כל השרץ השורץ על הארץ" "לרבות יבחושין שסיננן טעמא דסיננן, הא לא סיננן שרי. *אמר שמואל °"קישות שהתליעה באביה

ויקרא יא

שם

לעיל סו.

הטל פרט. הסמוך להם ותנהו ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל ותרבי ביה כל כעין הפרט הלכך אי לאו "תאכלו" קמא הוה מרבינן בכעין הפרט אפי' בורות דדמו לפרט בהכי שהן מים גדלין על גבי קרקע אבל השתא דכתיב תאכלו קמא דרשינן ליה הכי מה הפרט מפורש מים טבעין אף כל מים טבעים ואיתרבו חרילין ונעילין לאיסורא כאלו ולא איתרבו בורות: ומאי רבי. בכעין הפרט דאף כל: ומאי מיעט. דכל פרט למעוטי אתא: ואימא מה הפרט מפורש וכו'. דאע"ג דלא דמי ליה לפרטא אלא בחד צד מרבינן דכללא בתרא דוקא: א"כ תאכלו מאי אהני ליה. בלאו איהו נמי כלים לא מיתסרי דהא לא דמו לפרט במידי אלא לאו תאכלו למשרי בורות אתא ולמימרא דלא תרבי בכעין הפרט אלא חרילין ונעילין דדמו ליה בשני צדדין: חרילין. ארוכין וקצרים: נעילין. רחבין כגון אותן שעושין לביברי דגים: ואימא איפכא לא גרסינן הכא עד בסיפא דשמעתא בתר מלתא דתנא דבי ר' ישמעאל אבל הכא גבי תנא דבי רב דדריש כללי ופרטי ליכא לאותביה דהא כעין הפרט בעינן ומאי כעין הפרט אית בהו דתרבינהו לאיסורא ותפיק חרילין ונעילין: במים במים ב' פעמים. הואיל ושני הכללות סמוכין כשתטיל פרט שאחריהם ביניהם מדה בתורה היא שלא תדונם בכלל ופרט אלא ברבוי ומיעוט דלהכי פלגינהו רחמנא לפרטא מכללא דלא תדרשיה בכלל ופרט ואיכא בין ריבה ומיעט לכלל ופרט דכי דרשינן כלל ופרט הוי פרט פירושו של כללא ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי' דבר הדומה לו אין לך להביא וכשכלל לך כלל שני אחר הפרט אהני לאתויי מידי דדמי ליה לפרט אבל כי דרשינן ריבה ומיעט לא פירש המיעוט את הרבוי אלא מיעט שלא תשמע ממנו הכל אלא זה והדומים לו ובלאו רבוי שני הוה מרבינן כל דדמי ליה למיעוטא ואהני רבוי שני לאתויי כל מילי ואהני מיעוטא למעוטי מידי דלא דמי ליה כלל והכי מפרשינן בפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) גבי כל הנסקלין נתלין דרבוי ומיעוט לחודיה מייתי כל דדמי ליה בכל מילי ומשום דרבוי ומיעוט מידריש אילטריך "תאכלו" קמא למשרי בורות דאתי ברבוי ומיעוט וריבוי לאיסורא דאילו בכלל ופרט דרשינן ליה לא הוו מתרבו בורות ולא אילטריך "תאכלו" יתירא דקסבר תנא דבי ר' ישמעאל כללא קמא דוקא דלא מרבי כללא בתרא אלא מידי דדמי לפרט בכל צד דהייט טובעין וה"נ אמרן לעיל גבי כלל ופרט דחגבים לתנא דבי ר' ישמעאל דלא מתרבי ראשו ארוך מכלל ופרט משום דלא דמי בכל צד ואילטריך "סנפיר" יתירא לרבויי: ומאי מיעט בורות שיחין ומערות. אתאכלו יתירא סמיך כדאמרי' במסקנא א"כ "תאכלו" מאי אהני ליה: ואיפוך אנא. דכיון דלאו טעמא יהיב למלתיה כאחר "כעין הפרט" אימא "תאכלו" למשרי חרילין וריבויא לרבויי בורות: שכן עצורין. שאין להם מוצא ומבוא אלא עצורין ככלים ולא דמו לאיסורא במידי דהא "ימים ונחלים" כתיב: הי סתום והי מפורש. דאמרי' לעיל הואיל והתיר בסתום והתיר במפורש: יש לו מפורש. בההוא קרא דמשתעי ביש לו סנפיר וקשקשת קרי מפורש להתיר כלים בלא סימני טהרה כדדריש לעיל ימים ונחלים הוא דאותם תאכלו ולא אחרים הא בכלים אפי' אין לו תאכלו: מיניה הוא דקא משתרו כלים. כדפרישית דקאי אמיעוט דאותם דממעט אין לו גבי ימים ונחלים כדכתיב *ובנחלים אותם תאכלו ולא שאין לו וממילא דבכלים לא אימעיט אבל קרא דמשתעי באין לו דאמרן לעיל נמי דמשתרו מיניה כדאמרן כל אשר אין לו בימים ובנחלים לא תאכלו הא בכלים תאכלו לא הוי מפורש להיתר כלים טולי האי משום דאזהרת לא תאכלו לא סמיכא לפרטא אלא לכלל דכל נפש החיה אשר במים לא תאכלו ומשמע טפי דבכל מימות שבעולם אפי' בכלים אזהר אלא אנן הוא דדרשינן ליה בכלל ופרט וכלל דבדידיה נמי איכא ב' כללות סמוכין זה לזה אחר הפרט דכתיב בימים ובנחלים מכל שרץ המים ומכל נפש החיה וגו': דהאי הוא דמוכח אהאיך. קרא דיש לו דלמשרי כלים אתא: דאי מהאיך הוה אמינא. בנחלים אותם תאכלו הא בכלים אפי' אותם לא תאכלו ואתא "בימים ובנחלים" דאין לו וגלי עליה דכי מעטינהו לכלים, מאיסורא מעטינהו ולא מהתירא: לשפי. לשון השופה יין *לאמרא (ב"מ דף ס.) לשון מוריק מכלי אל כלי: שיכרא. של תמרים הוא ומצויין בהן תולעים: בצבייתא. ליבי שמסננין אותו דרך עלים וקסים דקים: באורתא. שאם תפול תולעת על הקסים לא יראנה ומשם תפול לכלי ולמחר כשיראנה יהא סבר שלא יצתה מן השכר לקסים ותולעת המים מותרת כדאמרן: ועבר משום שרץ השורץ על הארץ. דכיון דרחשה והלכה קצת על הקסין נעשית שרץ הארץ: היינו רביתיה. וכמי שלא פירשה מן המים היא: יבחושין. כמין יתושין דקין הגמלאות במרתפות של יין:

באביה

במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט. פי' בקונטרס משום דברבוי ומיעוט מדריש אילטריך תאכלו קמא למישרי בורות שיחין ומערות דאתו ברבוי ומיעוט ורבוי לאסור דאילו כלל ופרט דרשינן לא הוה מתרבי בורות ולא אילטריך תאכלו יתירא דקסבר תנא דבי ר' ישמעאל כללא קמא דוקא ולא מרבינן בכלל בתרא אלא מידי דדמי ליה בכל צד לפרט דהייט טבעין וצריך לומר דסוגיא דלעיל דדריש כלל ופרט וכלל ואפ"ה אילטריך ליה לתאכלו להתיר בורות שיחין ומערות קסבר כללא בתרא דוקא והוו מתרבו בורות שיחין ומערות אע"ג דלא דמו אלא בחד צד שהם מים הגדלים על גבי קרקע וכי פריך אי מה הפרט מפורש מים הגדלים על גבי קרקע ורבי אפילו בורות שיחין ומערות לאיסורא הוה מצי לשנויי קסבר כללא קמא דוקא ובעי' עד דדמי ליה בכל צד אלא האמת קמתרץ דמתאכלו קדריש להו לעיל בברייתא והשתא לפירוש זה לא פליגי מידי בהך מלתא סוגיא דלעיל ותנא דבי ר' ישמעאל דהכא ויש לתמוה דכי פריך בסמוך ואיפוך אנא ומשני מרבה אני בורות שיחין ומערות להתירא שהם עצורין ככלים למה לי להזכיר כלל עצורין דהוה ליה למימר דאיבעי ליה לרבויי חרילין ונעילין טפי לאיסורא לפי שהם טבעים כימים וכנחלים לכך נראה א] דהך חרילין ונעילין דהכא איירי באין טבעין ולהכי פריך כיון דאין טבעין מה לי בורות שיחין ומערות מה לי חרילין ונעילין ומשני דחרילין ונעילין אע"ג שאין טבעין דמו טפי לימים ונחלים שאין עצורים ככלים אבל בורות שיחין ומערות עצורים ככלים ולהכי סברא להתירא והשתא למאן דדריש. ריבה ומיעט מרבה חרילין ונעילין שאין טבעין לאיסורא והתירא דתאכלו מוקי לה בבורות שיחין ומערות אבל למאן דדריש לעיל כללי ופרטי מרבה מתאכלו להתירא אפי' חרילין ונעילין שאין עצורים ככלים כיון דאינן טבעים:

הפרט:
ימים ונחלים
1- מים נובעים
2- מים גדלין ע"ג קרקע

ב"ק סד: שבועות ה. בכורות נא. [והא דתניא ר' ישמעאל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן והא איכא גם מדה זו כניתו בתימה תוס' שבועות ה. ד"ה דתנא]

◆

רבינו גרשום

אימא לאיסורא דאי אית ליה אכול ואי לית ליה לא תיכול[אפי'] בורות שיחין ומערות: ואימעיטו ליה כלים להתירא. כלומר דבכלים אע"ג דלית ליה אכול: ואימא איפכא. כלומר חריצין ונעיצין להתירא בורות שיחין ומערות לאיסורא: חד אמר יש לו סתום אין לו מפורש. כלומר כל אשר לו סנפיר וקשקשת סתום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת מפורש: (משיש לו קא) [מיניה הוא דקא] מיתרבו כלים. בימים ובנחלים הוא דאית ליה אכול דלית ליה לא תיכול (וניכול להבין) הא בכלים אע"ג דלית ליה תיכול כדאמרי' לעיל: אין לו הוא דקא מגלי עליה דיש לו. כלומר דאי מיש לו הוה אמינא בכלים אע"ג דאית ליה לא תיכול קמ"ל אין לו בימים ובנחלים הוא דלית ליה לא תיכול משמע הא בכלים אע"ג דלית ליה אכול: בציביא בליליא. כלומר שמשים ציבי דחצבא ושפי שיכרא דרך ציבי דלמא פריש התולעת מחצבא לציבי ומיחזי כשרץ השורץ: א"ל רב חסדא לרב הונא תניא דמסייע. מה דאמרת כי פריש לציבי והדר נפיל יש בו משום שרץ השורץ תניא דמסייעא לך דלאחר שפירש למסננת קרינן ביה השרץ:

בימים ובנחלים. רש"ל

[צ"ל לחבירו]

רעט א מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' יח עי' מ"מ סמג עשין סב טוש"ע י"ד סי' פד סעיף ב:

רפ ב מיי' שם הל' כ טוש"ע שם סעיף ג:

רפא ג מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעיף א:

רפב ד מיי' שם הל' כ טוש"ע שם סעיף ג:

רפג ה מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף ו:

◆

שיטה מקובצת

א] לכך נראה דהנך חריצין ונעיצין דהכא איירי באין טבעין. נ"ב (ולאנן)[ולא כן] פירש"י לעיל לפיכך צריך לומר דנקט עצורין לאשמועינן דאי הן וחלין אסיר אע"ג דאינם טבעין. כך נ"ל:

◆

גליון הש"ס

גמ' קישות שהתליעה. עי' פסחים קטו ע"ב תוס' ד"ה קפא:

תת נושא
תולעת שנוצרה בהיתר
1) צד גבי מסננת
2) צד דופני כלי
3) צד דופני בור